

2

Ob sotočju reke Mirne in Vejerščice se je na podaljšanem rebro Gorenjske gore na nadmorski višini 263 m na osnovah nekdanjega halštatskega gradišča razvila grajska stavba. Zaznamovala so jo vsa zgodovinska obdobja od rimskih časov, zgodnjega in visokega srednjega veka do konca 19. stoletja. Prvi znani lastniki dedine so bili Breško-Selški, kasneje pa so jih nadomestili oglejski patriarhi, celjski grofi, grofi Višnjegorski in grofi Erdődiji. Med pomembnejše lastnike v zgodovini so se uvrstili še baroni Coraduzzi, Lambergi in Galli. Kasneje so grofe in barone nadomestili meščani, ki so bogateli s trgovanjem in z bančništvom. Mednje so se kot lastniki vrinili tudi odvjetniki, svetniki, generalmajorji in industrialci, dokler ni za božič leta 1942 grad zagorel, do leta 1956 pa se je sesul v kup razpadajočega grušča.

Dostop

Iz vasi Mirne se po kilometer dolgi asfaltirani cesti pripeljemo do vzhodnega pobočja grajskega hriba, na katerem stoji grad. Dostop je možen tudi z zahodne strani, če nadaljujemo pot po cesti proti Migolici in kakih 500 metrov od mostu pod gradom zavijemo na levo. Še kakšnih 500 metrov dolga pot nas pripelje na zahodno grajsko ploščad.

Za pešačenje je dostop prijaznejši po pobočju z vzhodne strani. Prečkamo troprekatni most in na levi strani ob pobočju grajskega hriba zagledamo zleknjen bazar, preurejen iz nekdanjih dvoprekatnih grajskih ribnikov. Po lahki vzpetini pridemo še do edinega ostanka nekdanjega utrdbenega sistema s polkrožnim stolpom,

Barkorez iz Valvazorjeve Topografije sodobne Vojvodine Kranjske

ki je danes predelan v stanovanjski objekt. Pred požigi so bila v utrdbeni sistem objeta tudi nekdanja gospodarska poslopja, ki jih danes ni več.

Po vzpetini navzgor pridemo po ostrem ovinku na območje nekdanje zunanje romanske grajske kapele, ene najstarejših v tem delu Slovenije, od katere pa danes ni nobenih sledov. Od tu lahko nadaljujemo pot po stezi do vzhodnega grajskega portala ali pa ob severnem obzidju do zahodne grajske ploščadi in zahodnega vhodnega grajskega portala.

3

Mejniki zgodovinskega razvoja in obnovitvenega procesa

- Prva časovna opredelitev grajskega terena je možna ob koncu 5. tisočletja, ko so nastajala po naših krajih višinska obzidana naselja, npr. Sv. Helena – Gradec: terasasta ploščad na živi skali v celotni tlorisni površini palacija.
- 181. leta pr. n. št. ustanovljena rimska kolonija Akvileja (Oglej) za nadzor nad keltskimi plemeni med Alpami in Jadranskim morjem: ostanki zidovja na gradu Mirna v spodnjem delu jugozahodnega dela palacija, ostanki rimske trdnjave na gradu Mirna in vzporedne rimske trdnjave na Trbincu - strateško povezovanje nadzora nad Kelti z vzhodne in južne strani v smeri Ljubljana (Emona) - Drnovo (Nevidunnum).
- 626 - 657 – Samova plemenska zveza, zajela tudi kraje Mirnske doline v okviru poznejše Karantanije: ostanki zidu v jugovzhodnem delu palacija.
- 1012. leta je razpadla Velika Karantanija.
- 1016. leta prvič imenovana v listinah dolina reke Mirne: 15. aprila tega leta je cesar Henrik II. podelil svoje posesti med rekami Savo, Savinjo, Sotlo in Mirno grofu Viljemu I., soprogu prve slovenske svetnice kneginje Eme iz koroške dinastije Breško-Selških.
- Med leti 1036 in 1311 je bila Savinjska marka del Kranjske.
- 1180. leta se pojavi prvič v listinah ime Mirnskih grofov - Majnard grof Mirnski.
- 1403. leta je Ottel, grof Mirnski temeljito prezidal staro srednjeveško grajsko poslopje v sodobno gotško civilno stavbo z obrambnimi stolpi in kapelo v palaciju.
- 1435. leta je bil grad v lasti Celjskih grofov. Pod gradom spopad med četami Friderika Celjskega in nadvojvode Friderika Habsburškega ter krškega škofa. Nadvojvodov general Diernpach je po treh letih v grajski ječi na gradu Mirna tudi umrl.
- Med leti 1463 in 1465 je dala plemkinja z Mirnskega gradu poslikati s freskami ž. c. Janeza Krstnika na Mirni slikarju Mojstru Bolfgangu.
- Ob koncu 15. stoletja je prešla grajska posest Mirnskega gradu v roke grofom Erdődijem, Auerspergom in Wazenbergom.
- 1470 - 1517 doba turških upadov in kmečkih uporov – grad je bil porušen pod geslom "za pravdo in cesarja".
- 1593. leta so bili Turki v bitki pri Sisku popolnoma premagani. Osnova odkupnine za grofa Auersperga je bilo tudi gospostvo Mirna.
- 1646. leta je Coraduzzi preuredil grad v gubernijsko podeželsko rezidenco in pri tem temeljito prezidal staro srednjeveško trdnjavo v novo renesančno arhitekturo s plemenitimi arkadnimi sistemi italijanske umetnostne šole.
- 1689. leta je Janez Vajkard Valvazor izdal na Bogenšperku Slavno vojvodine Kranjske, v kateri je grad Mirno upodobil kar petkrat in s tem ohranil njegovo podobo iz časa, ko je bil na višku svoje moči.

4

- Sredi 18. stoletja je bila prizidana gradu v severnem zunanjem kotu med vzhodnim obzidjem in oglatim stolpom grajska kapela s kvalitetno notranjo opremo, spodnjo romansko kapelo pa so podrli. S tem se je končal stavbni razvoj gradu.
- Prezidave v 19. stoletju so bile izvršene v škodo plemeniti grajski arhitekturi.
- 1942. leta za božič je bil grad požgan zaradi nevarnosti, da bi se vanj nastanili okupatorji. Po drugi svetovni vojni so ostankе ruševin uporabljali za gradbeni material pri obnovi naselja Mirna, nekaj dekorativnih stebrov arkadnega sistema pa so odpeljali tudi na druga gradbišča, n.p.r. na Otočec.
- Leta 1962 je dr. Marko Marin pridobil uporabno pravico za obnavljanje ruševin od Občinske skupščine občine Trebnje.

Južna stena z arkadnim hodnikom vodi do kašče

Tlorisna razvrstitev stavbnih gnot

Palacij. Osrednji del grajskega stavbnega kompleksa predstavlja palacij, ki je obenem tudi najstarejši del gradu. Začetki so razpoznavni na ostankih nekdanjega gradišča. Obseg tlorisa je približno 480 m, zadnja višina pa okrog 20 m. Nekaj ostankov nekdanje višine je še ostalo za pričevanje. Tloris je po sredini razdeljen na polovico, vsaka od nje ima po štiri prostore in izhod v višje nadstropje. Nad pritličjem so bili še dve nadstropji in visoko podstrešje. Dostop do njih je bil izpeljan ob severni steni palacija. Danes stojita do nekdanje višine samo jugovzhodni vogal in razkrižje požarnih zidov sredi palacija.

Obzidje. Obzidje obdaja okrog 2500 m² veliko grajsko ploščad, ki je nastajala vzporedno z razvojem palacija. Razvoj v višino je bil zaključen na začetku 16. stoletja, ko so po vdoru kmečkih uporov lastniki grad ponovno utrdili.

Obzidje je sestavljeno iz dveh obrambnih stolpov – oglatega in okroglega, ter kašče. Vse tri objekte med seboj povezujejo na notranji strani na obzidje naslonjene arkade, ki so na sredi severne stene le z majhnimi arkadnim mostom povezane s palacijem.

5

Ohranjena portala v pritličju vzhodnega dela palacija

Zunanjščina

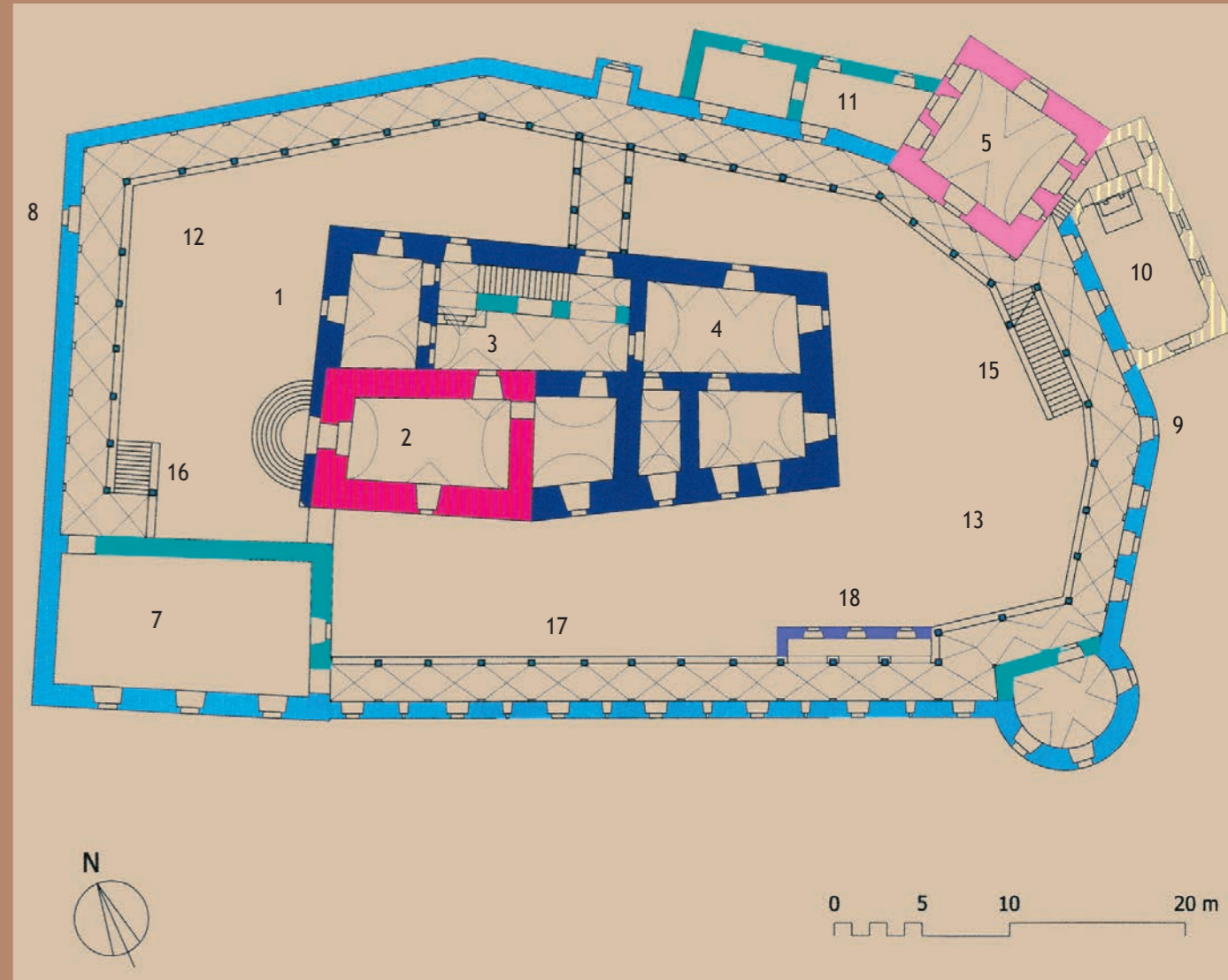
Obzidje je možno z zunanje strani obiti okrog in okrog.

Ko se z vzhodne strani približamo grajskemu obzidju, opazimo, da je spodnji del obzidja brez oken, le mogočen portal stoji sredi dolžine in priča, da razen njega na spodnjem delu zaradi varnosti ni bilo drugih odprtin. Skrajno desno sta ob oglatem stolpu dve lini, podobni loži, ki sta nekoč povezovali obiskovalce v kapeli znotraj obzidja, ki so od tu prisostvovali obredom v kapeli, z zunanjimi obiskovalci. To se je zgodilo šele sredi 18. stoletja, ko so romansko kapelo na pobočju podrli in v kotu med obzidjem in oglatim stolpom na zunanji strani pozidali novo.

Zgornji del obzidja je oplemeniten s šestimi okni, kar je plod razvojnih stavbnih tendenc renesanse, ki si želi zraka in svetlobe. S temi okni je bila premagana srednjeveška temačnost dvorišča in poudarjen fasadni videz gradu proti naselju Mirna.

Do severnega obzidja nas vodi pot mimo oglatega stolpa, ki s svojo masivno konstrukcijo poudarja videz srednjeveške utrdbe. V spodnjih dveh nadstropjih je ta videz ohranjen z nespremenjenimi strelnimi linami, tretje nadstropje pa je bilo večkrat prezidano. Zadnja prezidava v 19. stoletju je prvotni videz in funkcijo stolpa povsem spremenila. Danes mu je vrnjena podoba nekdanje renesančne prezidave z velikima oknoma na južni in severni strani, na zahodni strani pa je bila kasneje prizidana neke vrste pristava, ki je skazila ne samo zahodno steno stolpa, ampak tudi del severnega obzidja. Danes je zastavljena obnova stene stolpa brez tega prizidka, z obnovljenim oknom in možno konstrukcijo mostovža z dohodom od zunaj na podstrešje stolpa.

Nadaljnja pot nas pelje ob severnem obzidju do zahodne grajske ploščadi. Videz srednjeveškega obrambnega sistema je nakazan s pravokotnimi strelnimi linami pod venčnim zidcem obzidja, ki

- GRAJSKO JEDRO - PALACIJ
- PRVOTNA ROMANSKA VISOKA HIŠA
- OSREDNJA VEŽA V PALACIJU
- PROSTOR Z GOTSKIMA PORTALOMA V PALACIJU
- OGLATI STOLP - PROPUGNACUL
- OKROGLI STOLP
- GRAJSKA KAŠČA
- ZAHODNI PORTAL
- VZHODNI PORTAL

- BAROČNA GRAJSKA KAPELA
- PRIZIDEK OB SEVERNEM OBZIDJU
- ZAHODNO DVORIŠČE
- VZHODNO DVORIŠČE
- ARKADNI MOSTOVŽ
- VZHODNO STOPNIŠČE
- ZAHODNO STOPNIŠČE
- ARKADNA GALERIJA OB JUŽNEM OBZIDJU
- PRIZIDEK OB JUŽNEM OBZIDJU

- 11. stoletje
- 13. stoletje
- začetek 15. stoletja
- začetek 16. stoletja
- sredina 17. stoletja
- sredina 18. stoletja
- 19. stoletje
- obnova po 2. svetovni vojni

8

je visok 10 metrov in nima v spodnjem delu nobenih motečih odprtih razen okna v prvem nadstropju sredi dolžine, ki z notranje strani razsvetljuje prehod v palacij. Po obliki je renesančni dvojček onih dveh iz oglatega stolpa.

Pogled proti zahodnemu portalu

Del arkadnega hodnika na severnem in vzhodnem delu obzidja

Zahodna fasada je umetnina zase. Obzidje je zgrajeno do enake višine kakor severno, s ponazoritvijo strelnih lin pod venčnim zidcem, kar daje vtis srednjeveškega obrambnega sistema, ki ga dopolnjuje v levem kotu mogočen renesančni vhodni portal. Sam po sebi je portal novodobna umetnina, izvedena v sodobnem armiranem betonu po izvornih načrtih arhitekta Jožeta Krisperja. Njegova mogočnost ima vse tiste razsežnosti, ki so potrebne za ravnovesje linearno povezane kašče s severozahodnim vogalom, kot vtis zakulisja, za katerim se skriva nekdanji tako veličasten grad.

9

Vhod v najstarejši del palacija

Južna stena grajskega obzidja je bila prav tako brez stavbnih členov, ki bi nakazovali na notranji strani nanjo naslonjene renesančne arkade. Na zahodni strani je bila srednjeveškemu južnemu obzidju prizidana kašča za shranjevanje poljščin in je v celoti ohranjena do nekdanje višine še danes. V njenih dimenzijah je skrit nomos renesančne stavbne discipline in deluje kljub temu, da je bila namenjena za shrambo, kot lepotni ideal svojega časa. Z jugovzhodnim okroglim stolpom je bila povezana z obzidjem v enaki višini kot drugje, le da je bil zaradi nizko zastavljenih temeljev njen vtis še močnejši, še posebej zato, ker ni imela nobenih dekoracij razen zelo majhnih strelnih lin. Danes je obzidje obnovljeno. Zaradi višine in strmega terena pa je pristop z južne strani otežkočen.

Oba dela obzidja, vzhodnega in južnega, pa na vzhodni strani povezuje okrogel stolp, ki je datiran z letnico 1403. Njegov položaj je za obris grajskih stavbnih površin enkratnega pomena, ker stoji na lokaciji, ki poudarja fasadni značaj grajskega kompleksa in je od daleč viden. V višini 19 m je razdeljen v tri etaže in visoko podstreho. Pri obnovitvi je dobil nazaj videz v renesansi prezidane gotskega objekta.

Severni vhod v palacij, vrata Staneta Novaka Pravično plačilo, 2009

10

Notranjščina

Dvorišča in arkade

Dostop do notranjosti je možen skozi portal z vzhodne strani, koder se pride na vzhodno grajsko dvorišče ali pa skozi zahodni portal, ki nas privede na zahodno grajsko dvorišče. Oba pristopa sta po svoji pomembnosti enakovredna, le da je pogled z zahodne strani učinkovitejši, ker je voden v daljši perspektivi, ki jo nakazujejo arkadni hodniki.

Prehod z arkadnega hodnika v palacij

Najprej obiskovalcu pade v oči velika gmota palacija, ki se mu komaj vidi konec dolžine in višine. Na severni strani palacija je kot dragulj renesančne stavbne umetnosti obešen most, ki povezuje arkadni sistem s palacijem. Oba stavbna elementa učinkujeta kot celota zase, le da je palacij ohranil svojo nekdanjo srednjeveško mogočnost, medtem ko so arkade namišljeni dekor renesančne prezidave.

Spodnji del arkad je prirejen terenu in je temu primerno tudi višinsko razgiban na več mestih in služi le za podlago nadstropnega arkadnega sistema, ki pa povezuje hodnike vseh štirih strani obzidja. Krožni obhod zaradi manjkajočega stropa v kašči za sedaj še ni možen. V prvo nadstropje arkadnega hodnika lahko pride mo z vzhodne in zahodne strani. V jugozahodnem kotu pri kašči so speljane stopnice, ki nas popeljejo proti mostu, ki vodi v palacij. Na tej poti se srečamo z izredno lepim arkadnim sistemom, izvedenim iz 28 stebrov in ustreznim številom obočnih polj. To, kar bi bila lahko pomanjkljivost, da ta dolga linija namreč nima ne vrat ne oken, je tu prednost, ker je videz hodnika spremenjen v odprto galerijo. To pretvorbo vtisa bomo srečali še večkrat pri obhodu po teh hodnikih.

11

Dohod z vzhodne strani pa nas privede po 18 stopnicah ob glavnem vhodu z vzhoda in nas na vrhu stopnic napoti v dve smeri, proti jugu do okroglega stolpa in dvosmerne galerije, proti zahodu pa do mostu, ki pelje v palacij.

Južna smer nas pripelje do galerije z dvojnimi kolonadami, od koder vodi do kašče in preko nje do stopnic, ki vodijo z zahodnega dvorišča ob kašči na zahodni arkadni hodnik, kjer smo pot začeli. Pred galerijo je še dostop do 2. nadstropja okroglega stolpa, ki ima v prostoru mojstrsko obnovljeno plitko kupolo s tremi okenskimi obočnimi polami in dvema slepima polama.

Palacij

Pritličje hrani največ dokazil za zgodovinski razvoj gradu. Nahajamo se v prostorih, ki so dvignjeni na nekaterih točkah do tri metre nad nivojem dvorišč. Zunaj vidno platenje žive skale v notranjosti potrjuje, da pod tlakom teh prostorov ni poglobljenih etaž in da je vsa tlorisna površina palacija razvrščena na nekdanji plošči izravnane hriba, ki je v predzgodovinskem obdobju služila za utrjeno gradišče. Ostanke hriba, ki so ščitili hrbet obrambnega sistema, so bili v kasnejših prezidavah vzdani v vmesne stene in so danes vidni v prvem prostoru jugozahodnega dela palacija in na notranji strani južne predelne stene predverja, ki deli tloris palacija na polovico.

Najlepši del arkadnih hodnikov

V tem prostoru so razpoznavne tudi zidave rimskega, karolinškega, zgodnesrednjeveškega, romanskega in gotskega obdobja. Iz tega prostora je mogoče določiti tudi smer zgodovinskega stavbnega razvoja gradu od zahoda proti vzhodu, kar dokazujejo tudi zidovi v kasneje prizidanih prostorih na južnem delu palacija. Na notranji vmesni steni so ohranjeni trije zanimivi portali. Prvi je še edini v celoti postavljen in kasneje nespremenjen in stoji tudi še na prvotnem mestu. Gre za renesančni portal, ki dokazuje visoko stopnjo delavnice, ki je v tem času prezidavala graščino. V sosednem prostoru pa sta ohranjena dva gotska portala, ki

12

Vzhodna stena palacija z obeležjem Eme Krške

ne stojata na prvotnem mestu in sta tudi po časovnem nastanku in stilni obliki različna. Prvi od desne proti levi je iz konca 15. stoletja, kasneje predelovan in danes slabo ohranjen. Drugi pa je najlepši ostanek gotske prezidave iz leta 1403, ko je Otte Mirnski kot ministerial celjskih grofov celoten grad prezidal v gotskem slogu z zelo kvalitetno delavnico, kar dokazujejo še nekateri drugi ostanke, najdeni v izkopaninah. Vhod v severovzhodni prostor je obnovljen z nadomestnim renesančnim portalom v armirano betonskih odlitkih. Pred njim je tu stal baročni portal brez vsakršnih umetniških kvalitet in iz slabega materiala, zato je v ruševinah popolnoma razpadel in ga ni bilo mogoče obnoviti.

Preddverje nas pripelje do zahodnega prostora, kjer je na novo vzdian portal po renesančnem vzoru, prav tako vlit iz armiranega betona, ker je prejšnji baročni prav tako razpadel v ruševinah. Levo od njega je ohranjen še en gotski portal iz druge polovice 15. stoletja in je prvotno vodil v ta prostor, ki je bil že od vsega začetka določen za kuhinjo. Posebnost prostora je renesančni banjasti obok brez križnih povezav.

Desno je vhod v podstopnišče, ki vodi v nadstropja palacija, prezidan in opremljen s portalom iz ostankov drugih zavrženih portalov v 2. polovici 19. stoletja.

Nadstropja. Palacij ima še dve nadstropji z visokim podstrešjem. Iz izročila vemo, da je bilo prvo nadstropje namenjeno stanovanjskim prostorom, drugo pa muzejskim. Ne iz enega ne iz drugega se ni ohranilo nič. Danes lahko obiskovalec vidi le jugovzhodni vogal, v katerem je ohranjen del okna iz drugega nadstropja, vidne so prezidave raznih obdobj in nekdanja višina palacija. Na sredi pa stoji zidovje, ki tvori požarni križ in je za zgodovino gradu temeljnega pomena, ker hrani dokaze o višini gradu iz Eminega časa in srednjeveškem načinu gradnje lesenih stropov, ležečih na konzolah, ki so deloma še ohranjene v zidovih. Nekateri so obklesane, kar pomeni, da so jih v baroku hoteli skriti za ometom prezidav.

Izdajatelj in založnik - Občina Mirna, zasnova in realizacija - STUDIO 5 Mirna, avtor besedila - dr. Marko Marin, fotografija - Studio 5 Mirna, tloris - Igor Sapač, oblikovanje in oprema - Darinka Knapič, tisk - NTD d.o.o., 2. izdaja, Mirna, 2014

V objemu

Temenice in Mirne

Naslovnica: Grajski kompleks z vzhodne strani, Wagnerjev in Goldensteinov pogled proti gradu

Speča lepotica
vodnik po gradu Mirna